AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

İŞĞALDAN AZAD OLUNMUŞ ƏRAZİLƏRİN İNVESTİSİYA CƏLBEDİCİLİYİNİN ARTIRILMASI

İxtisas: 5308.01 – Ümumi iqtisadiyyat

Elm sahəsi: İqtisad elmləri

İddiaçı: **Paşa Allahverdi oğlu Mahmudov**

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edlmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

Bakı – 2026

Dissertasiya işi Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin "Maliyyə və bank işi" kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər:	iqtisad elmləri doktoru, professor **Natiq Əli oğlu Cavadov**
Rəsmi opponentlər:	iqtisad elmləri doktoru, professor **Nizami Cəlal oğlu Qafarov**
	iqtisad elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent **Famil Vəli oğlu Rüstəmov**
	iqtisad elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent **Mansur Akif oğlu Mədətov**

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən FD 2.46 Dissertasiya şurası.

Dissertasiya şurasının sədri: ____________	AMEA-nın həqiqi üzvü, iqtisad elmləri doktoru, professor **Ziyad Əliabbas oğlu Səmədzadə**
Dissertasiya şurasının elmi katibi: ____________	iqtisad elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent **Samirə Yaşar qızı Məmmədova**
Elmi seminarın sədri: ____________	iqtisad elmləri doktoru, professor **Elşən Əli oğlu İbrahimov**

İŞİN ÜMUMİ XARAKTERİSTİKASI

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Azərbaycan Respublikasında işğaldan azad olunmuş ərazilərin iqtisadi potensialının təsərrüfat dövriyyəsinə cəlb edilməsinin reallaşdırılması və dayanıqlı inkişafının təmin edilməsi müasir dövrün prioritet məsələlərindən biridir. Uzun illər Ermənistanın işğalı altında qalmış bu ərazilər 2020-ci il 44 günlük Vətən müharibəsində qalibiyyət nəticəsində azad edildikdən sonra bu ərazilərin bərpası ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının həyata keçirilməsində və iqtisadi siyasətində mühüm yer tutmuşdur. İşğal nəticəsində Azərbaycan Respublikasına külli miqdarda ziyan dəymişdir. Dəymiş ziyan barəsində Azərbaycan Hərbi Prokurorluğunun Xüsusi İstintaq İdarəsinin rəisi Emil Tağıyev 1918-ci il - Azərbaycanlıların soyqırımının 100-cü ildönümünə həsr olunmuş elmi-praktik konfransda çıxış edərək bildirib: *"Buna rəy verilməsi Azərbaycan ərazilərinin Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən işğal etməsi nəticəsində itki və tələfatların qiymətləndirilməsi üzrə İşçi Qrupa həvalə edilib. İlkin hesablamalara görə, dəymiş maddi ziyan 818,88 milyard ABŞ dolları təşkil edir".*[1]

İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə iqtisadi infrastrukturun yenidən bərpası, iqtisadi və sosial sahələrin yenidən qurulması, regionda innovasiya yönümlü iqtisadiyyatın inkişafı üçün cəlbedici investisiya mühitinin yaradılması dövlətin sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının əsasını təşkil edir. Bu istiqamətdə ən əsas məsələlərdən biri Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında iqtisadi infrastrukturun tədricən formalaşdırılmasıdır.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərin investisiya cəlbediciliyinin artırılması üçün yerli və xarici investorlara əlverişli investisiya mühitinin yaradılmasının tədqiqi tələb olunur. Ölkə iqtisadiyyatının diversifikasiya siyasəti həm də Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında və bu ərazilərdə davamlı iqtisadi inkişafın formalaşması prosesində həyata keçirilir.

Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında yaradılacaq

---

[1] https://modern.az/az/aktual/159720/isalneticesinde-azerbaycana-deymis-ziyanaciqlandi-818-milyard-880-milyon-dollar/

müəssisələrin texnoloji səviyyəsini və innovasiya mühitini artırmaq və onların inkişafını təşviq etmək üçün xarici investisiyalardan, innovativ texnologiyalardan və daxili investisiya potensialından səmərəli istifadə etmək zərurəti yaranmışdır. Torpaqların işğaldan azad olunmasından sonrakı mərhələdə bu bölgələrə texnoloji investisiyalar vençur kapitalı, dövlət maliyyələşdirməsi, mövcud maliyyə resurslarının səmərəli istifadəsi və qənaəti yolu ilə artırıla bilər. İri həcmli investisiyaların ilkin mərhələdə işğaldan azad edilmiş iqtisadi rayonlara yönəldilməsinin təmin edilməsi çətin olduğundan, kiçik və orta investisiyaların cəlb edilməsi gələcəkdə daha böyük investisiyaların cəlb edilməsinə kömək edəcəkdir.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərin investisiya cəlbediciliyinin artırılması üçün vergi güzəştləri, xarici sərmayələrin qorunması mexanizmləri, şəffaf biznes mühitinin formalaşdırılması və innovasiya yönümlü texnologiyaların tətbiqi kimi amillər mühüm rol oynayır.İşğaldan azad olunmuş ərazilərdə investisiya imkanlarının öyrənilməsi innovasiya yönümlü iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsinə töhfə verə bilər.

Azad edilmiş ərazilərin investisiya cəlbediciliyini artırmaqda ən vacib məsələlərdən biri kənd təsərrüfatı sektorunun resurs potensialından iqtisadi inkişaf tendensiyalarına əsasən necə səmərəli istifadə etməkdir. Bu məqsədə çatmaq üçün əsas sahə resurs potensialının mövcud vəziyyətini və inkişaf perspektivlərini təhlil edən məlumatların etibarlılığını artırmaqdır. Buna görə də, azad edilmiş ərazilərin investisiya cəlbediciliyini artırmaq üçün müasir iqtisadi şəraitdə sistemli tədqiqatların tələblərinə cavab vermək üçün azad edilmiş ərazilərin inkişafı baxımından ehtiyat potensialının inkişaf perspektivlərini təhlil etmək, qiymətləndirmək vacibdir. Müasir iqtisadi şəraitdə kənd təsərrüfatının inkişafı kənd təsərrüfatı üzrə iqtisadi siyasətin başlıca prioritetlərindən biridir və bu, strateji tədbirlərin həyata keçirilməsinə və Azərbaycan Respublikası Regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafa dair Dövlət Proqramı,[2] Azərbaycan Respublikası kənd təsərrüfatı məhsullarının

---

[2] “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, Bakı şəhəri, 29 yanvar 2019-cu il, № 500

istehsalı və emalı üzrə Strateji Yol Xəritəsinin,[3] Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər,[4] Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyasının,[5] "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı"nın[6] tətbiqinə kömək edəcəkdir. Bunlardan başqa "Azərbaycan Respublikasının 2027-2030-cu illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası"nın və "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair II Dövlət Proqramının hazırlanması haqqında"Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2025-ci il 30 may tarixli 611 nömrəli sərəncamı da vardır.Bütün bunlar bu dissertasiya mövzusunun praktik əhəmiyyətini nümayiş etdirir və tədqiqat istiqamətini müəyyən edir. Azərbaycanda investisiya fəaliyyətini tənzimləyən ümumi hüquqi, iqtisadi və sosial şərtlər, eləcə də xarici investisiyaları tənzimləyən hüquqi prinsiplər formalaşdırılmışdır. 22 iyun 2022-ci ildə "İnvestisiya fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanunu yenidən qəbul edilmişdir.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə mövcud olan mina təhlükəsinin aradan qaldırılmaması, ixtisaslı kadr çatışmazlığı,bəzi ərazilərdə iqtisadi və sosial infrastrukturun tam bərpa edilməməsi kimi problemlər vardır. Bu problemlərin həlli üçün dissertasiyada kompleks yanaşma, o cümlədən dövlət-özəl tərəfdaşlığı modelinin tətbiqi və beynəlxalq təcrübənin tətbiqi mexanizmindən də istifadə olunmuşdur. Bu mənada

[3] Azərbaycan Respublikasının "Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə Strateji yol xəritələrinin təsdiq edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. Bakı şəhəri, 06 dekabr 2016-cı il, №1138

[4] Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2 fevral 2021-ci il tarixli "Azərbaycan 2030:Sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli prioritetlər"in təsdiqinə dair sərəncamı. Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi "Azərtac". URL: https://azertag.az/ru/xeber/Rasporyazhenie_Prezidenta_Azerbaidzhanskoi_Respubliki_Ob_utverzhdenii__quotNacionalnyh_prioritetov_socialno_ekonomicheskogo_razvitiya_Azerbaidzhan_2030_quot-1703259 (müraciət tarixi: 22.04.2024)

[5] Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf strategiyası.Bakı şəhəri,2022-ci il,83 s. (https://president.az/az/articles/5672)

[6] Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 noyabr 2022-ci il tarixli 3587 nömrəli Sərəncamı.

azad olunmuş ərazilərin investisiya cəlbediciliyinin artırılması sahəsində yeni çağırışlar dissertasiyanın mövzusunun seçilməsini müəyyən etmişdir və onun aktuallığını şərtləndirmişdir.

Mövzunun işlənmə dərəcəsinə aid isə onu qeyd etmək lazımdır ki, işğaldan azad olunmuş ərazilərin investisiya cəlbediciliyinin artırılması ayrı-ayrı aspektləri Səmədzadə Z.Ə., Quliyev E.A., Ataşov B.X., Nuriyev Ə.X., Quliyeva A.E., Bayramov V.İ., Abbasov A.F., Cavadov Ə.N., Hüseynov M.C., İbrahimov İ.H., İbrahimov E.Ə., Məmmədova E.B., İmanov N.M., İsayev S.Z., Vəliyeva S.İ., Həsənova P.Ə., Hüseynov M.M., Qasımlı V.Ə., Əsədov A.M., İbrahimov F.M., Qafarov N.C., Manafov Q.N., , İsmayılov E.M. və s. kimi Azərbaycan alimlərinin əsərlərində tədqiq edilmişdir.

Xarici ölkələrdə ərazilərin investisiya cəlbediciliyinin artırılması sahəsində tədqiqatlar Bifov A.A.,Valinurova, L.S., Yelsukov M.Y., Maevskiy A.V., Çeberko Y.F.,Çuprov R.N., Yakovleva T.A., Kabanova İ.Y., Moskvin V.A., Makşin V.N., Eldridge, M., Hawkins, R., Mitra-Majumdar, M. və s. kimi iqtisadçi-alimlər tərəfindən aparılmışdır.

Lakin bu tədqiqatlarda işğaldan azad edilmiş və xaraba vəziyyətə salınmış ərazilərin investisiya cəlbediciliyinin formalaşdırılması və investisiya siyasəti məsələlərinin spesifik xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla kompleks şəkildə tədqiq olunmamışdır. Tədqiqatımda həmin məsələni daha konkret həyata keçirməyə cəhd etmişəm.

Tədqiqatın obyekti və predmeti. Tədqiqatın obyektini Azərbaycanın işğaldan azad olunan ərazilərində yeni yaradılan iqtisadi rayonlar təşkil edir. Tədqiqatın predmeti kimi isə həmin iqtisadi rayonların investisiya cəlbediciliyi potensialı və onun təkmilləşdirilməsi məsələləri üzrə iqtisadi münasibətlər, qanunayğunluqlar, üsul və vasitələr təşkil edir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Dissertasiya işinin məqsədi Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad olunmuş ərazilərinin investisiya cəlbediciliyinin artırılması yollarının müəyyən edilməsindən ibarətdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün dissertasiya işində aşağıdakı vəzifələr qarşıya qoyulmuşdur:

- investisiya cəlbediciliyinin nəzəri və metodoloji məsələlərinin tədqiqi;

- investisiya cəlbediciliyinin müəyyən edilməsinə dair metodoloji yanaşmaların dəqiqləşdirilməsi;
- işğaldan azad edilmiş ərazilərin investisiya cəlbediciliyinin təmin edilməsində qabaqcıl xarici təcrübənin tətbiqi imkanlarının müəyyən olunması;
- işğaldan azad edilmiş ərazilərdə yaşıl energetikaya cəlb olunmuş investisiyaların perspektiv istiqamətlərinin müəyyən edilməsi;
- işğaldan azad edilmiş ərazilərin kənd təsərrüfatı sahəsinə investisiyaların cəlb olunması imkanlarının qiymətləndirilməsinin aparılması;
- işğaldan azad edilmiş ərazilərdə turizm sektoruna xarici investisiyaların cəlb olunmasının təhlili;
- işğaldan azad edilmiş ərazilərin investisiya cəlbediciliyinin artırılmasına dair inkişaf proqramının yaradılması;
- Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının investisiya cəlbediciliyinin artırılmasında klaster yanaşmalarından səmərəli istifadə yollarının müəyyən olunması;
- investisiyaların cəlb olunması ilə ərazi bələdiyyələrinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi məsələlərinin tədqiq olunması.

Tədqiqatın metodlarının əsasını investisiya cəlbediciliyinə həsr olunmuş tədqiqatlarda tətbiq olunan müasir analitik üsullar və sistemli yanaşmalar təşkil edir. Dissertasiya işində statistik təhlil, məntiqli ümumiləşdirmə, proqnozlaşdırma, habelə qruplaşdırma və müqayisəli qiymətləndirmə üsullarından istifadə olunmuşdur.

Müdafiəyə çıxarılan əsas müddəalar

- Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının sahibkarlıq subyektlərinin ümumi investisiya cəlbediciliyi, onun iqtisadi fəaliyyət həyata keçirdiyi iqtisadi sahənin innovasiya cəlbediciliyi və ayrıca olaraq sahibkarlıq subyektlərinin mənfəətliliyindən ibarətdir;
- Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının ümumilikdə cari investisiya mühitinin, onun potensialının, risk səviyyəsinin müəyyən edilməsi üçün istifadə olunan amillər məcmusunun sistemli təhlilinin yerinə yetirilməsi tələb olunur;
- Nəzərdən keçirilən kateqoriyanın iqtisadi təbiətinin izahı üçün

aşağıdakı tərif təklif olunur: *investisiya cəlbediciliyi* – müəssisənin iqtisadi inkişafının cari və potensial səviyyəsini əks etdirən, kapital qoyuluşu mümkünlüyünü açıqlayan iqtisadi səciyyəsidir;

- Azərbaycanın işğaldan azad olunmuş ərazilərində iqtisadiyyat sahələrinə yeni texnologiyaların tətbiqinə investisiya axınının yönəldilməsi üzrə məqsədyönlü siyasət aparmaları yüksək rəqabət qabiliyyəti ilə fərqlənir;
- Azərbaycanın Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının turizm sektorunun inkişafı üçün müəyyənləşdirilmiş prioritetləri vardır ki, onlar işğaldan azad olunmuş bu ərazilərin turizm potensialını maksimum dərəcədə reallaşdırmağa imkan verər;
- Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında aqrar sektorun investisiya potensialının tədqiqi nəticələrinə əsasən, bu ərazilərdə investisiya cəlbediciliyinin artırılması üçün xüsusi tədbirlər proqramının yaradılması zərurəti yaranmışdır.”Ağıllı kənd” belə proqramlardandır.
- Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda turizm klasterinin zəruri strukturu müxtəlif növlərdə turizm məhsulu istehsal edən və ya formalaşdıran çoxsaylı şirkətləri (turizm operatorlarını) əhatə etməlidir;

Tədqiqatın elmi yeniliyi aşağıdakılardan ibarətdir:

- sahibkar subyektinin investisiya cəlbediciliyinin formalaşdırılmasının əsas elementləri müəyyən edilib;
- investisiya iqliminin, onun potensialın, risk səviyyəsinin müəyyən edilməsi üçün istifadə olunan amillər məcmusu təsnifatlaşdırılıb;
- Qarabağda və Şərqi Zəngəzurda kənd təsərrüfatına yerli və xarici investisiyaların cəlb edilməsi proqramı təklif olunub (s. 108);
- Qarabağda və Şərqi Zəngəzurda turizm klasterinin özəlliyinin zəruri strukturu tövsiyə olunub;
- Azərbaycanın yaşıl enerji kursunda Qarabağ və Şərqi Zəngəzur günəş elektrik stansiyalarından elektrik enerjisi üçün sabit tariflərin tətbiqi ilə investorlar üçün regionun cəlbediciliyinin artırmaq olar;

- Zəngilanda 50-100 MVt gücündə 2-3 pilot günəş elektrik stansiyasının işə salınması ilə İldə 300-500 milyon kilovatsaat enerji istehsal etməklə, həmçinin 500 iş yerinin yaradılması mümkündür;
- Tədqiqat nəticəsində müəyyənləşdirilmişdir ki, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda 5000 ev təsərrüfatı üçün dam örtüyü günəş elektrik stansiyalarının quraşdırılması üçün subsidiyaların (5-10 kVt gücündə) tətbiqi Böyük Qayıdış Proqramına uyğun öz torpaqlarına qayıdan həmin sakinlərin enerji xərclərinin 20% azaldılması mümkün ola bilər.

Tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti. Dissertasiya işinin nəzəri əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, Azərbaycanda işğaldan azad olunmuş ərazilərin investisiya cəlbediciliyinin artırılmasına dair irəli sürülmüş konkret təklif və tövsiyələr, təklif olunmuş metodoloji yanaşmalar bu mövzu ətrafında gələcəkdə aparılacaq tədqiqatlar üçün etibarlı mənbə ola bilər.

Dissertasiyada əks olunan müddəalar müvafiq layihə və proqramlar hazırlanarkən, hökümət təşkilatlarının fəaliyyətində, həmçinin ali təhsil müəssisələrinin "Mikroiqtisadiyyat" fənnin tədrisində istifadə oluna bilər ki, bu da tədqiqatın praktiki əhəmiyyətini şərtləndirir.

Aprobasiyası və tətbiqi. Dissertasiya işinin əsas mahiyyəti, burada müəllif tərəfindən irəli sürülən nəzəri-metodoloji və praktiki xarakterli mülahizələr, yeni elmi yanaşmalar, təkliflər və tövsiyələr müxtəlif səviyyəli elmi-praktiki konfranslarda məruzə edilmişdir. Ümumilikdə 6 elmi məqalə (1-i xaricdə olmaqla) və 3 tezis (1-i xaricdə olmaqla) müəllif tərəfindən çap edilmişdir. Tədqiqatın əsas müddəaları "İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə investisiya fəaliyyəti" (Bakı, 2024), "İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə xarici investisiyaların rolu" (Gəncə, 2024), "Некоторые аспекты комплексной оценки инвестиционной привлекательности" (Тольятти, 2025) adlı tezislərdə öz əksini tapmışdır. Çap olunmuş elmi əsərlərdən "İnvestisiya cəlbediciliyinin kateqoriyası və onun müasir məzmunu" (Bakı, 2024), "İşğaldan azad edilmiş ərazilərə xarici investisiyaların cəlb edilməsi potensialı" (Bakı, 2024), "Кластеры как инструмент инвестиционной привлекательности Карабаха и Восточного Зангезура" (Москва, 2025) adlı məqalələri göstərmək olar.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı. Azərbaycan Kooperasiya Universiteti.

Dissertasiyanın struktur bölmələrinin ayrılıqda həcmi qeyd olunmaqla dissertasiyanın işarə ilə ümumi həcmi. Dissertasiya işi giriş, 3 fəsil, nəticə və ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Giriş 12834 işarə, birinci fəsil 68807 işarə, ikinci fəsil 84571 işarə, üçüncü fəsil 65925 işarə, nəticə 7114 işarə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı 24452 işarədən ibarətdir. Dissertasiyanın ümumi mətn hissəsi cədvəllər, qrafiklər, əlavələr və ədəbiyyat siyahısı istisna edilməklə 239251 işarə təşkil edir.

İŞİN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiya işinin **giriş** hissəsində mövzunun aktuallığı, problemin öyrənilməsi vəziyyəti, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri, obyekti, predmeti, elmi yeniliyi, təcrübi əhəmiyyəti və aprobasiyası şərh olunmuşdur.

Dissertasiya işinin **"İnvestisiya cəlbediciliyinin nəzəri-metodoloji məsələləri"** adlı I fəslində investisiya cəlbediciliyinin mahiyyəti və iqtisadi məzmunu, investisiya cəlbediciliyinin müəyyən edilməsinə metodoloji yanaşmalar, işğaldan azad edilmiş ərazilərin investisiya cəlbediciliyinin təmin edilməsində qabaqcıl xarici təcrübənin tətbiqi kimi məsələlər tədqiq olunur.

İqtisadiyyat müxtəlif problemləri nəzərdən keçirir. Əsas tədqiqat mövzularından biri investisiya və onun cəlb ediciliyinin artırılması aspektləridir. Digər bölmələrdə olduğu kimi, burada da nəzəriyyə və praktiki məsələlərə yer verilmişdir. Onlara xüsusi diqqət yetirilməlidir, çünki işğaldan azad olunmuş regionun sosial-iqtisadi inkişafı bu ərazilərə qoyulmuş investisiya qoyuluşlarından asılıdır.

İşğaldan azad olunmuş ərazilərin investisiyalar üçün cəlbediciliyi regional iqtisadiyyata qoyulmuş kapitalın keyfiyyətindən asılıdır. Lakin, nəzərə almaq lazımdır ki, alimlər onların mahiyyəti və iqtisadi məzmunu ilə bağlı ümumi nəticəyə gələ bilməyiblər. İşğaldan azad olunmuş ərazilərin investisiyalar üçün cəlbediciliyinə dair klassik yanaşmaya yerli və xarici iqtisadi ədəbiyyatlarda müxtəlif izahlar verilmişdir, buna görə də qiymətləndirmə xarakteristikaları və

elementləri komplektinin natamam olması üzündən onun şərhini tam adlandırmaq mümkün deyil. “İnvestisiya cəlbediciliyi” kateqoriyasının mahiyyətinin açıqlanmasına keçməzdən öncə əsas komponentləri müəyyən etmək lazımdır.

İnvestisiyalar – perspektivdə vəsaiti alan regiona və ya təsərrüfat subyektinə modernləşdirmə və ya digər istehsalat və sosial layihələrə yatırıla biləcək mənfəət gətirəcək aktivlərin əldə olunmasıdır. İnvestorlar, sərbəst vəsaiti yatırmazdan öncə təkcə onların ölçüsünü deyil, həm də investisiya obyektini müəyyən etməlidirlər. Qoyulmuş kapitalın istifadəsinə nəzarət etmək də vacibdir.

İnvestisiya prosesində, bir qayda olaraq, iki kontragent iştirak edir. İnvestor kimi müvəqqəti sərbəst kapitalın sahibi çıxış edir. İqtisadiyyat obyektinə investisiya qoyan zaman o zəmanətli gəlirin əldə olunmasına ümid edir. İnvestisiya istehlakçısının istəyi – öz aktivlərini genişləndirmək üçün əlavə resursların əldə olunmasıdır.

İnvestisiya cəlbediciliyi – subyektin kapitalın cəlb edilməsini mümkün edən müxtəlif keyfiyyət xarakteristikalarından ibarət çoxtərəfli anlayışdır.

Ümumiyyətlə, investisiya cəlbediciliyi bir neçə amildən asılıdır:

- coğrafi mövqe və təbii ehtiyatların olması, çirklənmə dərəcəsi, istehsalat tullantılarını emal etmək bacarığı;
- məşğulluq səviyyəsi, ixtisaslaşdırılmış işçi qüvvəsinin olması, iqtisadi baxımdan fəal əhalinin sayı kimi əmək resursları;
- energetikanın, nəqliyyatın, mənzil, rabitə və maliyyənin inkişafı da daxil olmaqla regional infrastruktur;
- regionda tələb potensialı, gəlir səviyyəsi, daxili bazarın inkişafı və əhalinin alıcılıq qabiliyyəti;
- şirkətlərin fəaliyyət nəticələri, iqtisadiyyat sahələrinin strukturu və innovasiya sektorlarının mövcudluğu daxil olmaqla istehsalat potensialı;
- qanunvericiliyin, vergi qanunvericiliyinin və sosial gərginlik səviyyəsinin qiymətləndirilməsi daxil olmaqla, institusional mühit və sosial stabillik;
- regional büdcə və şirkətlərin dayanıqlılığı, o cümlədən, büdcənin balanslaşması, şirkətlərin borclarının vəziyyəti və onların maliyyə vəziyyətinin analitik qiymətləndirilməsi.

Fikrimizcə, investisiya cəlbediciliyi – aşağı risk səviyyəsində müvəqqəti sərbəst investisiya resurslarının ehtimal olunan səmərəli iqtisadi nəticələrinin əldə edilməsi mümkünlüyüdür. Bu zaman investisiya cəlbediciliyi indikatorları müxtəlif səviyyələrdə tətbiq edilir: şirkət, sahə, region, ölkə.

Təşkilin yekun mərhələsi layihənin gerçəkləşdiriləcəyi təşkilatın qiymətləndirilməsidir. Bütün layihənin cəlbediciliyi iştirakçı-şirkətlərin cəlbediciliyindən asılıdır.

İqtisadiyyatda investisiya resurslarının bölüşdürülməsi zamanı əsas kimi qiymət, yəni, sərbəst vəsait qoyulduqdan sonra əldə olunacaq gözlənilən gəlirdən istifadə olunur. Məhsulun yüksək qiymət səviyyəsini təklif edən iqtisadi rayonlarda onların investisiya potensialı daha faydalı olacaq, çünki kapital ondan səmərəli istifadə etmək iqtidarında olanlar arasında bölünür. Başqa sözlə desək, ən böyük investisiya cəlbediciliyi investorlara böyük gəlir təklif etməyə qadir olan regionda olacaq. Bundan çıxış edərək, bir sıra xarakteristikalara cavab verən iqtisadiyyat obyektini investisiya baxımından cəlbedici hesab etmək olar. Qoyulmuş pul vəsaitinin investorlar üçün cəlbedici olması vacibdir, bu zaman orta mənfəət və orta dərəcəli risk böyük rol oynayır.

Zənnimizcə, investisiyaların səmərəli idarə edilməsi üçün indikatorlar sistemini qruplaşdırarkən müxtəlif əsas tələbləri nəzərə almaq zəruridir. Bu indikatorlar ilə investisiya obyekti arasında məntiqi əlaqə qurulmalı, obyektivlik və elmi əsaslandırma təmin edilməli, hesablamalar aydın və müəyyən dərəcədə sadə olmalıdır. Nəticələrin ikili şərh olunma ehtimalı aradan qaldırılmalıdır.

Aparılmış tədqiqatlar əsaında belə nəticəyə gələ bilərik ki, hər bir sahibkarlıq subyektinin investisiya cəlbediciliyinin tərkibinə üç əsas element daxildir: onun fəaliyyət göstərdiyi iqtisadiyyat sahəsinin ümumi investisiya cəlbediciliyi, onun iqtisadi fəaliyyət həyata keçirdiyi iqtisadi sahənin innovasiya cəlbediciliyi və ayrıca olaraq sahibkarlıq subyektin rentabelliyi (şəkil 1.).

Şəkil 1. Sahibkar subyektinin investisiya cəlbediciliyinin formalaşdırılması
Mənbə: şəkil müəllif tərəfindən tərtib olunub.

Konkret sahibkarlıq subyektini seçmək üçün investorun ixtisaslaşdırılmış jurnallarda dərc olunan investisiya cəlbediciliyinin qiymətləndirilməsi məlumatlarını tətbiq etmək şansı var. Sahibkar tərəfindən investisiyalar üçün müvafiq obyektin seçildiyi ilkin şərti götürək. Bu halda onun məcmu investisiya cəlbediciliyinin tərkibinə aşağıdakı göstəricilər daxildir:

– Sahənin investisiya cəlbediciliyi. Bu investisiya obyektinə əhəmiyyətli təsir göstərə bilməyən xarici amildir. İnvestorlar üçün düzgün informasiyanı almaq vacibdir, çünki investisiya obyektinin investisiya cəlbediciliyinin artırılması məqsədi ilə onun fəaliyyətində və xarakteristikasında müsbət və mənfi məqamlar haqqında məlumat almaq olar;

– Sahə məhsullarına tələb. Rentabelliyin müəyyən edilməsi zamanı istənilən sahədə əsas kimi iqtisadiyyat sahələrinin bu və ya digər mallar və xidmətlərə ehtiyacı öyrənilir. Məhsula, xidmətlərə və ya mallara stabil tələbin mövcudluğu onların əhaliyə zəruri olması deməkdir, buna görə də müəyyən gəlir səviyyəsinə zəmanət mövcuddur. Sahə məhsullarına tələbin qeyri-stabil olduğu halda, rentabellik də aşağı olacaq;

– Malın çeşidlənməsi imkanı. Ən rentabelli sahələr yeni istehlak xüsusiyyətlərini səciyyələndirən yeni rəqabət məhsullarını formalaşdıran sahələr hesab olunur. İstehlakçıların tələbi yalnız bu istehsalçıya ödəmələr aparmağa imkanı var. Onlar hətta yüksək qiymətin ödənilməsinə də razıdırlar;

– Sahə üzrə tələb olunan xərclərin orta səviyyəsi. İstehsal xərcləri sahədə istehsal prosesinin müddəti, istehlak olunan resursların dəyəri, vergitutmanın xüsusiyyətləri ilə birbaşa bağlıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, xərclərin aşağı səviyyəsi daha yüksək mənfəət deməkdir.

Disserasiya işinin **"İşğaldan azad olunmuş ərazilərin iqtisadi potensialının və investisiya cəlbediciliyinin təhlili və qiymətləndirilməsi"** adlı II fəslində yaşıl energetikaya cəlb olunmuş investisiyalar və onların perspektivləri, kənd təsərrüfatı sahəsinə investisiyaların cəlb olunması imkanlarını qiymətləndirilməsi, turizm sektoruna xarici investisiyaların cəlb olunmasının təhlili kimi məsələlər təhlil edilir.

Hazırda Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının inkişafı ilə bağlı böyük qayıdışın həyata keçirilməsi üzrə əhəmiyyətli tədbirlər görülür. İqtisadi infrastrukturun yaradılması üçün material-texniki bazanın formalaşdırılması, sosial və istehsal sahələri, yerli, respublika, regional və beynəlxalq səviyyələrdə layihələrin həyata keçirilməsi, müxtəlif nəqliyyat növləri ilə yanaşı, dəmir yolu şəbəkəsinin bərpası prosesləri azad edilmiş ərazilərdə sıx şəkildə həyata keçirilir. Füzuli beynəlxalq aeroportu istifadəyə verilib, Zəngilanda eyni tipli aeroport açılıb, Laçın beynəlxalq hava limanı 28 may 2025-ci ildə istifadəyə verilib. Bütün bu miqyaslı işlər əhəmiyyətli həcmdə investisiya tələb etmişdir. İlk öncə, investisiyalar azad olunmuş torpaqlarda enerji infrastrukturuna yönəlməlidir.Bu baxımdan Qarabağ və Şərqi Zənqəzur iqtisadi rayonlarının "yaşıl enerji" potensialı kifayət qədər böyükdür. Bu potensialın investisiyaların cəlb edilməsində əsas istiqamətlərinə aşağıda daha ətraflı baxacağıq.

Azərbaycanın "Paris Sazişi" çərçivəsində götürdüyü öhdəliklər 1990-cı il səviyyəsinə nisbətən 2030-cu ilədək istixana qazlarının emissiyalarını 35% azaldılmasını nəzərdə tutur. Bu tədbirlər ölkədə aşağı karbon emissiyalı enerji sektorunun formalaşması üçün şərait yaradıb (cədvəl 1.).

Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, 2005-ci illə müqayisədə 2024-cü ildə istixana qazlarının emissiyası 15.772 mln. ton. CO_2 ekv./il artmışdır. Hər nəfər üzrə istixana qazlarının emissiyası da müvafiq olaraq 2005-ci illə müqayisədə 2024-cü ildə 681 ton CO_2 ekv./nəfər/il artmışdır. Lakin ÜDM üzrə PPP istixana qazlarının emissiyası – 0,459 ton azalmışdır. Bunun əsas səbəbi ÜDM-in artım dinamikasıdır.

Cədvəl 1.

Azərbaycanda CO_2 emissiyalarının dinamikası

İllər	İstixana qazlarının emissiyası, mln ton CO_2 ekv. /il	İstixana qaz-larının emis-siyası hər nəfər üzrə, ton CO_2 ekv. / nəfər /il	İstixana qazla-rının emissiyası ÜDM üzrə PPP, ton CO_2 ekv. / ABŞ dolları /il	Əhali, mln nəfər
2005	46,459	5,441	0,779	8,539
2015	58,032	6,034	0,405	9,617
2022	68,877	6,718	0,45	10,252
2023	62,550	6,061	0,29	10,320
2024	62.231	6.122	0.32	10.342

Mənbə: *Statistical Review of World Energy 2024. 72nd edition. BP Energy Institute, 2024. URL:https://www.energyinst.org/statistical-review/resources-and-data-downloads (accessed 28.04.2025).*

Azərbaycanda ekoloji siyasətin transformasiyası qlobal və regional amillərin kompleksi ilə şərtlənir, bunların arasında yalnız beynəlxalq iqlim razılaşmaları deyil, həm də milli miqyasda kritik ekoloji çağırışlar mövcuddur. Uzunmüddətli quraqlıq dövrlərinin artması, təmiz su resurslarının tükənməsi və Xəzər dənizinin ekosistemində baş verən mənfi dəyişikliklər xüsusilə narahatlıq doğurur. Ekoloji risklər dövlət institutlarından təcili və sistemli reaksiyasını tələb edir.

Dövlətin enerji siyasətinin strateji istiqamətləri müasir qlobal tendensiyaları nəzərə alaraq formalaşdırılıb və enerji sektorunun kompleks modernizasiyasını əhatə edir. Əsas diqqət alternativ enerjinin inkişafına, karbohidrogen kompleksinin ardıcıl dekarbonizasiyasına və istehsal proseslərinin enerji səmərəliliyinin köklü artırılmasına yönəldilmişdir.

Hazırda ekoloji cəhətdən təmiz enerji mənbələrinin milli enerji balansındakı payı 17%-ə çatır, bu da 2030-cu ilədək 30%-ə qədər artırılması planlaşdırılır.

Külək və günəş enerjisi istehsalı sahəsində 700 megavattlıq genişmiqyaslı investisiya layihələrinin həyata keçirilməsi üçün aparıcı beynəlxalq enerji korporasiyaları ilə aktiv müzakirələr aparılır. Hökumət həmçinin ekoloji modernizasiya proseslərini sürətləndirmək məqsədilə dövlət-özəl tərəfdaşlıq mexanizmlərini nəzərdən keçirir.

Azərbaycanın enerji mənzərəsi dinamik transformasiyalar keçirir, elektrik istehsalı və beynəlxalq enerji əməkdaşlığı sahəsində əhəmiyyətli potensial nümayiş etdirir. 2022-ci ildə ölkə yalnız daxili enerji balansını tam təmin etməklə qalmadı, eyni zamanda 27 milyard kilovat-saat elektrik enerjisi istehsal edilərək, bundan 1,6 milyard kilovat-saat ixrac edildi.

Azərbaycanın strateji tərəfdaşları - Türkiyə, Rusiya, Gürcüstan və İran - enerji qarşılıqlı əlaqələrinin genişlənməsinə davamlı maraq göstərirlər. 2023-cü ilin əsas hadisəsi Bakıda baş tutan ABŞ-Azərbaycan Yaşıl Enerji Forumu oldu, burada alternativ enerjinin inkişafında innovativ yanaşmalar müzakirə edildi.

Doqquz amerikalı şirkət enerji mənbələrinin diversifikasiyası və bərpa olunan potensialın maksimum istifadəsi üzərində diqqət yetirərək Azərbaycanın enerji sektorunun transformasiyasını dəstəkləməyə hazır olduqlarını bildirdilər. 2040-cı ilədək proqnozlaşdırılan enerji gücləri respublikanın daxili tələblərini əhəmiyyətli dərəcədə üstələyir.

İnfrastruktur layihələrinin inkişafına xüsusi diqqət yetirilir. Azərbaycanın, Naxçıvanın, Türkiyənin və İranın birləşdiriləcəyi yeni regional elektrik ötürücü xəttinin yaradılması planlaşdırılır ki, bu da regional enerji mübadiləsi üçün əlavə imkanlar açacaq.

Günəş enerjisinin texniki potensialı 115200 megavatt dəyərləndirilir, lakin bunun reallaşması əhəmiyyətli investisiya qoyuluşları tələb edəcək[7]. Sumqayıt Texnoparkında artıq illik gücü 50 megavat olan günəş panellərinin istehsalı fəaliyyət göstərir.

Külək energetikası üçün ən perspektivli ərazilər Abşeron yarımadası, Xəzərin sahil zonaları və Xəzər adaları hesab olunur. 2036-cı ilə qədər Xəzər dənizinin 7,2 qiqavattlıq külək energetikası potensialının öyrənilməsi üçün genişmiqyaslı proqram planlaşdırılır[8].

---

[7] Gulaliyev, M.G., Mustafayev, E.R. and Mehdiyeva, G.Y. 2020. Assessment of Solar Energy Potential and its Ecological-Economic Efficiency: Azerbaijan Case. Sustainability. 12(3). P. 1116. DOI: 10.3390/su12031116.

8 Алиев, Р.А. Водная безопасность в контексте устойчивого управления трансграничными водными ресурсами в Каспийском регионе. // Вестник МГИМО-Университета. 16(5).,2023, С. 71–98. DOI: 10.24833/2071-8160-2023-5-92-77-104

Strateji inkişafı müəyyənləşdirən əsas sənəd "Alternativ və bərpa olunan enerji mənbələrinin istifadəsi üzrə Dövlət Proqramı"dır ki, bu da 2004-cü ildən qəbul olunub.

Qlobal iqlim çağırışları kontekstində Azərbaycan enerji transformasiyasına kompleks yanaşma nümayiş etdirir. Ölkə yaşıl texnologiyalara fəal investisiya yatıraraq, yalnız enerji təhlükəsizliyini təmin etmir, eyni zamanda regionun davamlı inkişafına da töhfə verir. Beynəlxalq ekspertlər Azərbaycanın alternativ enerji sahəsindəki potensialını və strateji təşəbbüslərini yüksək qiymətləndirirlər.

Respublika hökuməti enerji sektorunun rəqəmsallaşması üçün intellektual idarəetmə sistemlərinin, müasir monitorinq və enerji rejimlərinin proqnozlaşdırılması texnologiyalarının tətbiqini nəzərdə tutan kompleks proqram hazırlamışdır. Enerji istehlakını optimallaşdırmağa və paylama şəbəkələrinin səmərəliliyini artırmağa imkan verən Smart Grid texnologiyalarının inkişafına xüsusi diqqət yetirilir.

Enerji strategiyasının vacib aspektlərindən biri ekoloji tərkibdir. Azərbaycan ardıcıl olaraq karbon izini azaldır, karbonun ələ keçirilməsi və saxlanılması sahəsində innovativ həllər tətbiq edir və təbii ekosistemlərin bərpası üzrə layihələr inkişaf etdirir. Belə kompleks yanaşma ölkəyə yalnız enerji sektorunu modernizə etməyə deyil, həm də qlobal iqlim gündəliyinə əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verməyə imkan tanıyır.

Azərbaycanda yaşıl istehsalın əsas hissəsi hidroenergetikaya düşür. Son onillikdə su elektrik stansiyalarında elektrik enerjisinin istehsal həcmləri bir qədər azalmışdır, bu da qismən yuxarı axın ölkələrinin sərhəd su resurslarının aktiv istismarı ilə əlaqədardır[9].

İlk "bərpa olunan" kilovatlar külək və günəş elektrik stansiyalarında 2013-cü ildən istehsal edilməyə başlanmışdır.

2010-cu ildən bərpa olunan enerji istehsalında əsas artım külək və günəş elektrik stansiyaları hesabına əldə olunmuşdur. IRENA-nın məlumatlarına əsasən, son on ildən artıq dövrdə bərpa olunan enerji (HES-lər daxil olmaqla) quraşdırılmış gücü 19% artmış və 1339 MVт-a çatmışdır. Eyni zamanda, bərpa olunan enerji mənbələrinin elektrik

---

[9] Yenə orada.

istehsalındakı payı 5,5–8,8% arasında dəyişmişdir

Yaşıl enerji mənbələrinə keçidin əsas istiqamətləri "Azərbaycan 2030: Sosial-iqtisadi inkişafın milli prioritetləri" strategiyasında əks olunmuşdur[10], burada bərpa olunan enerji mənbələrinin elektrik istehsalındakı payının 2026-cı ilədək 24%-ə, 2030-cu ilədək isə 30%-ə qədər artırılması planlaşdırılır. AR Energetika Nazirliyinin məlumatlarına görə, bərpa olunan enerji istehsal güclərinin artırılması nəzərdə tutulur: 2020–2022-ci illərdə 440 MVт, 2023–2025-ci illərdə 460 MVт, 2026–2030-cu illərdə isə 600 MVт[11]. Azərbaycanın karbonu azaldan enerji seqmentinin inkişaf ssenariləri, müstəqillik qazandıqdan sonra neft-qaz kompleksinin bərpası ilə paralellər göstərir. "Enerji irəliləyişi" əsasən, xarici şirkətlərin cəlb edilməsi ilə bərpa olunan enerji mənbələri əsasında iri dövlət elektrik stansiyalarının inşasına, birbaşa xarici investisiyaların daxil olmasına və müasir texnologiyaların tətbiqinə dayanır. Respublikada genişmiqyaslı infrastruktur təşəbbüslərinin həyata keçirilməsi ilə ekoloji enerji sahəsində əhəmiyyətli irəliləyişlər əldə olunur. Enerji kompleksinin transformasiyasının əsas istiqaməti 245 megavatlıq quraşdırılmış gücə malik "Xızı-Abşeron" külək energetikası klasteridir ki, bu da beynəlxalq enerji konsorsiumu ACWA Power (Səudiyyə Ərəbistanı Krallığı) ilə yaradılmışdır.

Dissertasiya işinin "**Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarına investisiyaların cəlb olunmasının əsas yolları"** adlı III fəslində işğaldan azad edilmiş ərazilərin investisiya cəlbediciliyinin inkişaf proqramının formalaşdırılması, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgəsinin investisiya cəlbediciliyinin inkişafında klaster yanaşmaların istifadəsi, investisiyaların cəlb olunmasında bələdiyyələrin fəaliyyətinin

---

[10] Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2 fevral 2021-ci il tarixli "Sosial-iqtisadi inkişafın milli prioritetləri: Azərbaycan 2030" təsdiqinə dair sərəncamı. Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi "Azərtac". URL: https://azertag.az/ru/xeber/Rasporyazhenie_Prezidenta_Azerbaidzhanskoi_Respubliki_Ob_utverzhdenii__quotNacionalnyh_prioritetov_socialno_ekonomicheskogo_razvitiya_Azerbaidzhan_2030_quot-1703259 (müraciət tarixi: 22.04.2024).

[11] Azərbaycanda bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə. Azərbaycan Energetika Nazirliyi. URL: https://minenergy.gov.az/az/alternativ-ve-berpa-olunan-enerji/azerbaycanda-berpa-olunan-enerji-menbelerinden-istifade (müraciət tarixi: 22.04.2024).

təkmilləşdirilməsi kimi məsələlər tədqiq olunur.

Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun bərpası proqramı iqtisadi artımın aktivləşdirilməsinə, xarici investisiyaların cəlb edilməsinə və davamlı inkişafa yönəldilməlidir. Təşəbbüsün əsas elementi Ağdam Sənaye Kompleksi və "Araz İqtisadi Vadisi" sənaye zonası kimi ixtisaslaşmış istehsal ərazilərinin formalaşdırılmasıdır ki, bu da regionun bərpasında mərkəzi yer tutur və onun qlobal iqtisadiyyata inteqrasiyasına kömək edir.

Bu obyektlərin inkişafını dəstəkləmək üçün dövlət onların rəsmi qeydiyyatdan keçdiyi andan etibarən 10 il müddətinə güzəştlər təmin edir. Bu tədbirlərə əmlak, torpaq və gəlir vergilərindən azadolma, habelə avadanlıq və alətlərin idxalı zamanı ƏDV-dən azadolma daxildir. Bu addımlar sayəsində istehsal sektorunun genişləndirilməsi, iqtisadi rifah və investorların cəlb edilməsi üçün əlverişli şərait yaradılır.

Bu strategiya təkcə regionun bərpasına deyil, həm də onun çiçəklənən iqtisadi mərkəzə çevrilməsinə, Azərbaycanın möhkəmləndirilməsinə və regionun ümumi sabitliyinə töhfə verməyə yönəlib. 2021-2024-cü illər ərzində bərpa işləri üçün dövlət büdcəsindən 17,6 milyard manat ayrılmış, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun bərpasında özəl sektor əhəmiyyətli töhfə vermişdir. 2025-ci ilin birinci rübündə azad edilmiş ərazilərin yenidən qurulması və inkişafı üçün illik büdcənin 20,3%-i, yəni 812,3 milyon manat yönəldilmişdir[12] . Bu vəsaitlər kənd təsərrüfatı, turizm sənayesi və sənaye istehsalı kimi əsas sektorların inkişafına yönəldilmiş, yeni iş yerlərinin yaranmasına, iqtisadi artımın aktivləşməsinə və həyat səviyyəsinin yüksəldilməsinə kömək etmişdir.

Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında günəş enerjisindən alternativ enerji mənbəyi kimi istifadə imkanları genişdir. Bununla bağlı 2025-2027-ci illərdə işğaldan azad olunmuş ərazilərdə günəş enerjisindən istifadənin inkişafı planı cədvəl 2-də verilmişdir.

---

[12] Gojaeva E. M.; Babaeva S. J., Gutium T.G. Azərbaycanda yaşıl energetikanın inkişaf perspektivləri = Prospects for Development of Green Energy in Azerbaijan. In: Müasir şəraitdə innovasiya və investisiya proseslərinin və dəyişikliklərin idarə edilməsi: 7-ci beynəlxalq elmi-praktiki konfransın materialları toplusu, 24-25 oktyabr 2024, hissə 3. Sankt-Peterburq: SPbGƏU nəşriyyatı, 2024, səh. 175-180, https://id-yug.com/images/id-yug/Bulatov/2024/2/PDF/2024-2-252-257.pdf

Cədvəl 2.

2025-2027-ci illərdə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında günəş enerjisindən istifadənin inkişafı planı

Mərhələ	Fəaliyyət	Son tarix	Məsuliyyət	Gözlənilən nəticə
1. Tənzimləyici bazanın işlənib hazırlanması	Günəş elektrik stansiyalarından elektrik enerjisi üçün sabit tariflərin tətbiqi (kVt/saat üçün 0,07-0,10 ABŞ dolları) və vergi güzəştləri (ƏDV-dən və avadanlıqlara görə rüsumlardan azadolma).	2025-ci ilin I-II rübü	Energetika Nazirliyi, Maliyyə Nazirliyi	İnvestorlar üçün regionun cəlbediciliyinin artırılması.
2. İnvestisiya platformalarının yaradılması	Xarici investorları (məsələn, Türkiyə, Çin, Aİ) cəlb etmək üçün beynəlxalq forumların və yol şoularının təşkili.	2025-ci ilin III rübü – 2026-cı ilin IV rübü	Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti, “Azərenerji”	Günəş elektrik stansiyalarına 200-300 milyon dollar investisiya cəlb etmək.
3. Pilot günəş elektrik stansiyalarının tikintisi	Zəngilanda 50-100 MVt gücündə 2-3 pilot günəş elektrik stansiyasının işə salınması .	2025-ci ilin IV rübü – 2026-cı ilin III rübü	Azərenerji , özəl investorlar	İldə 300-500 milyon kilovatsaat istehsal, 500 iş yerinin yaradılması.
4. İnfrastruk-turun inkişafı	Elektrik şəbəkələrinin modernləşdirilməsi və gücü 20-30 MVt olan toplu enerji saxlama sistemlərinin (BESS) tikintisi.	2026-cı ilin IV rübü – 2027-ci ilin I rübü	Energetika Nazirliyi, Beynəlxalq Podratçılar	Stabil enerji təchizatının təmin edilməsi.
5. Özəl günəş elektrik stansiyalarına dəstək	5000 ev təsərrüfatı üçün dam örtüyü günəş elektrik stansiyalarının quraşdırılması üçün subsidiyalar (5-10 kVt gücündə).	2026-cı ilin III rübü – 2027-ci ilin IV rübü	Qaçqınların İşləri üzrə Dövlət Komitəsi, özəl şirkətlər	Köçkünlərin 20%-i üçün enerji xərclərinin azaldılması.
6. Ətraf mühitin monitorinqi	Bərpa olunan enerji la-yihələrindən CO_2 emis-siyalarının azaldıl-masının müntəzəm qiymətləndirilməsinin aparılması.	2025–2027	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, beynəlxalq təşkilatlar	2027-ci ilə qədər emissiyaların 300-500 min ton CO_2 azaldılması.

Mənbə: müəllif tərəfindən tərtib edilib.

Cədvəl məlumatlarından belə qənaətə gəlmək olar ki, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə 2027-ci ilə qədər günəş enerjisindən istifadə planının yerinə yetirilməsi bu rayonların enerji təhlükəsizliyinə böyük töhfə verə bilər. Dövlət qurumları ilə özəl biznes arasında investisiya sahəsində tərəfdaşlıq bu ərazilərin transformasiyasında və onların gələcək inkişafı üçün möhkəm təməlin yaradılmasında mühüm rol oynayır. Yaxın illərdə prioritet məqsəd Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun iqtisadi infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi, o cümlədən nəqliyyat şəbəkələrinin və enerji sistemlərinin modernləşdirilməsi olacaq. Bu kontekstdə investisiyalar və onların potensial istiqamətləri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında investisiyalar üçün ən perspektivli istiqamətlərdən biri bərpa olunan "yaşıl" energetikanın inkişafıdır ki, bu da qlobal ekoloji trendlərə uyğundur.

Elmi mənbələrin təhlilinə əsaslanaraq[13], biz bu regionlarda yaşıl energetikanın inkişafı üçün dövlət proqramı üçün konkret istiqamətlər təklif edirik. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur yüksək günəş radiasiyası səviyyəsi ilə fərqlənir ki, bu da onları günəş elektrik stansiyalarının (GES) tikintisi üçün ideal edir. Bu regionlarda orta illik günəş insolyasiyası səviyyəsi 1600–1800 kVt·s/m² təşkil edir ki, bu da İspaniya və ya Türkiyə kimi günəş energetikası sahəsində aparıcı ölkələrin göstəriciləri ilə müqayisə oluna bilər. Bu, fotoelektrik sistemlərinin yüksək səmərəliliyini və onların iqtisadi cəlbediciliyini təmin edir. Beynəlxalq Enerji Agentliyinin (IEA) məlumatlarına görə, 2023-cü ildə günəş energetikasına qlobal investisiyalar 480 milyard dollara çatmış, 2024-cü ildə isə 500 milyard dolları keçmişdir ki, bu da bu sektora artan marağı göstərir[14]. 2025-ci ildə energetikaya qlobal investisiyalar rekord səviyyədə 3,3 trilyon dollara çatacaq, bunun 2,2 trilyon dollardan çoxu təmiz enerjiyə, o cümlədən günəş və külək texnologiyalarına yönəldiləcək[15] .

Bundan əlavə, regionda küləkli hava şəraiti nəzərə alınaraq, külək energetikasının inkişafı günəş enerjisi investisiya layihələrini

---

[13] Yenə orada.
[14] https://www.iea.org/reports/world-energy-investment-2024
[15] https://www.argusmedia.com/en/news-and-insights/latest-market-news/2695759-energy-spend-set-to-hit-3.3-trillion-in-2025-iea

tamamlayıcı rol oynaya bilər. Bərpa olunan enerji mənbələrinin müasir şəbəkə infrastrukturu ilə inteqrasiyası enerji təhlükəsizliyini artıracaq və ekoloji cəhətdən davamlılığa yönəlmiş investorları cəlb edəcək. Yaşıl energetikanın prioritet inkişafı Azərbaycana Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarını davamlı inkişaf sahəsində lider kimi təqdim etməyə imkan verəcək, dekarbonizasiya üzrə qlobal trendlərə uyğunlaşacaq və uzunmüddətli iqtisadi dayanıqlılığı təmin edəcək.

Azərbaycan iqtisadiyyatın diversifikasiyası üçün əhəmiyyətli səylər göstərir, karbohidrogenlərdən asılılığı azaltmağa və bərpa olunan enerji mənbələri (BƏM) sektorunu inkişaf etdirməyə çalışır. Xüsusi diqqət dövlət investisiyaları üçün prioritet zonalar olan Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının bərpasına və inkişafına yönəldilir. 2024-cü ildə azad edilmiş ərazilərin yenidən qurulması və bərpası üçün Azərbaycanın dövlət büdcəsindən 4 milyard 828,5 milyon manat ayrılmışdır ki, bu da 2023-cü illə müqayisədə 13,6% azdır[16]. Bu vəsaitlərin əhəmiyyətli hissəsi bərpa olunan energetika layihələri də daxil olmaqla, müasir enerji infrastrukturunun yaradılmasına yönəldilir.

Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında günəş energetikasının inkişafı təkcə enerji müstəqilliyinə deyil, həm də yeni iş yerlərinin yaradılmasına, investisiyaların cəlb edilməsinə və əhalinin həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılmasına töhfə verə bilər. Dövlət dəstəyi, beynəlxalq əməkdaşlıq və qabaqcıl texnologiyalardan istifadə bu regionların qlobal yaşıl iqtisadiyyata keçidi çərçivəsində davamlı inkişafı üçün möhkəm zəmin yaradır.

Bu bölgələrdə turizm-rekreasiya klasterlərinin yaradılması kiçik və orta biznesin təşəbbüsü olmalıdır. Belə klasterlərin formalaşdırılması həm ayrı-ayrı müəssisələrə, həm də bölgələrə bütövlükdə əhəmiyyətli faydalar gətirəcək. Turizm klasterinin inkişafı zamanı biznes üçün əsas üstünlüklər cədvəl 3-də təqdim olunub. Klasterlərin inkişafı regionun rəqabət qabiliyyətini artırmağa, investisiyaları cəlb etməyə və yeni iş yerləri yaradaraq dayanıqlı iqtisadi artıma kömək edə bilər.

---

[16] https://aztv.az/ru/news/90019102/v-proslom-godu-na-vosstanovlenie-karabaha-i-vostocnogo-zangezura-potraceno-okolo-5-mlrd-manatov???history=0&pfid=1&sample=12&ref=2

Cədvəl 3.

Qarabağda və Şərqi Zəngəzurda turizm klasterlərinin formalaşmasının təsirinin mümkün nəticələri

Turizm klasterlərinin təşkil edilməsinin xüsusiyyətləri	Klaster daxilində tələblərin birləşdirilməsi yolu ilə bazara giriş maneələrinin azaldılması imkanı
	Avadanlıq, aparat və informasiya texnologiyaları məhsullarının alınmasının səmərəliliyinin artırılması
	Sifarişlərə (müştərilərə) girişin sadələşdirilməsi və təkmilləşdirilməsi
	Klasterin müsbət nüfuzunun üzvlərinə (brendlərə) ötürülməsi
	Bölgənin peşə təhsili sistemlərinin (büdcədən maliyyələşdirmə) klaster müəssisələrinin ehtiyaclarına uyğunlaşdırılması imkanlarının ortaya çıxması.
	Regional innovasiyalar və klasterin maraqlarını nəzərə alan regionda həyata keçirilən digər proqramlar

Mənbə: cədvəl müəllif tərəfindən tərtib edilib.

İqtisadi sistemdə təcrid olunmuş şirkətlərdən və ya sektorlardan fərqli olaraq iqtisadi birləşmələrin üstünlük təşkil etməsi, qarşılıqlı əlaqəli istehsal və xidmət strukturlarının yüksək konsentrasiyaya malik olduğu ərazilərin inkişafında müəyyənedici rol oynayır. Belə birləşmələrin yaradılması dayanıqlı iqtisadi artım üçün şərait formalaşdırır. Birincisi, bu, məşğulluğun artmasına kömək edir; ikincisi, yüksək ixtisaslı kadrları cəlb edir; üçüncüsü, logistika və innovasiya texnologiyaları kimi əlaqəli sahələrin inkişafını stimullaşdırır. İqtisadi birləşmələrin formalaşmasının region və ya bələdiyyə iqtisadiyyatı üçün əsas üstünlüyü sahibkarlar üçün, o cümlədən yüksək texnologiyalı istehsal və onunla əlaqəli xidmətlər sahəsində sabit məşğulluğun təmin edilməsidir. Bundan əlavə, bu, kiçik və orta sahibkarlıqda çalışanların payının artmasına, regionun maliyyə bazasının möhkəmlənməsinə və işsizlik üzrə sosial ödənişlərə xərclərin azalmasına səbəb olur.

Qeyd etmək lazımdır ki, aqrosənaye istehsalında son məhsulun rəqabət qabiliyyəti məhsulu bazara çıxara bilən peşəkar rəhbərliyin səriştəsindən və onun istehsalını təmin edən mütəxəssislərin kvalifikasiyasından asılı olacaq. Son onilliklərdə dünya aqro

sənayesində əsas rəqabət mübarizəsi qiymət rəqabətindən innovasiya tədqiqatları sahəsinə keçmişdir. Strategiyanın uğurlu həyata keçirilməsi üçün innovasiya istiqamətlərində liderliyə yönəlmiş işin təşkili zəruridir. İnnovasiyalarda öndə olma strategiyası keçmiş illərin istehsal xərclərinin azaldılmasına üstünlük verən yanaşmalarından fərqlənir. Qərarların işlənib hazırlanmasında əvvəlcə perspektivli inkişaf istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi, sonra isə bazar məlumatlarının təhlili əsasında istehlakçılar tərəfindən tələb olunacaq məhsul və texnologiyaların seçilməsi məqsədəuyğundur. Sonra maliyyə hesablamaları maksimum iqtisadi səmərəlilik təmin edən və ya aqrosənaye kompleksinin müəssisələrinin dayanıqlı inkişafına kömək edən istiqamətləri aşkar etməlidir. Bazar ehtiyacları yüksək dəyişkənliyə malikdir. Aqrosənaye birləşməsinin formalaşdırılması zamanı bazar vəziyyəti, məsələn, sənaye nəşrlərinin təhlili, işgüzar danışıqlar, uzunmüddətli razılaşmalar və digər üsullar vasitəsilə diqqətlə izlənilməlidir. Ən operativ və dəqiq məlumat konkret məhsulun reallaşdırılması prosesində əldə edilir. Marketinq məlumatlarının təhlilinə məhz bu məlumatlardan başlamaq məqsədəuyğundur. Aqrosənaye müəssisələrinin inkişaf strategiyası çərçivəsində idarəetmə aşağıdakı istiqamətlərə uyğun strukturlaşdırıla bilər (şəkil 2.):

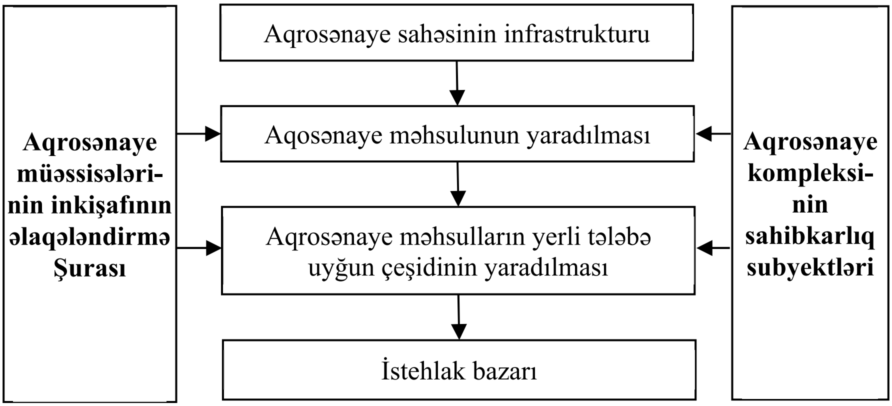

Şəkil 2. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında turizm klasteri çərçivəsində turizm sektorunun inkişafının idarə edilməsi istiqamətləri

Mənbə: şəkil müəllif tərəfindən tərtib edilib.

Təklif olunan istiqamətlər əsasən, aqrar-sənaye məhsulu bilavasitə aqrar sektorla məşğul olan müəssisələrdə yaradılır. Məhsulların formalaşmasında aqrar-sənaye kompleksinin infrastrukturuna aid olan müəssisələr və ona aid olan sənaye sahələri də iştirak edir. Beləliklə, son məhsulun hər bir komponenti ixtisaslaşmış müəssisədə istehsal olunur ki, bu da kapitalın idarə edilməsini asanlaşdırır, biznes üçün əlavə riskləri minimuma endirir və innovativ texnologiyaların tətbiqi xərclərini azaldır. İxtisaslaşdırılmış qurum məhsulların yaradılması prosesində iştirak edə bilər, biznesin səmərəliliyinin artırılmasına yönəlmiş strateji qərarlar qəbul edir, regionda aqrar-sənaye sektorunun inkişafına kömək edir, müəssisələrin fəaliyyətini stimullaşdırır və məhsulların inkişafında, logistika zəncirlərində və məhsulların bazarlara çıxarılmasında iştirak edir. Aqrar-sənaye birliyinin strateji inkişafının təklif olunan modeli, fikrimizcə, təkcə seçilmiş standartlara cavab verməyən potensial rəqiblərin (məsələn, digər regionlar) sayının azalmasına deyil, həm də qiymət rəqabəti şəraitində üstünlük təmin edən istehsal xərclərinin optimallaşdırılmasına kömək edir. Assosiasiya strategiyası çərçivəsində konkret fəaliyyət növləri üzrə ixtisaslaşmış hüquqi şəxslərin mövcudluğu məlumatların daha səmərəli toplanmasına, xidmətlərin göstərilməsi, işlərin görülməsi və yeni bazarlara çıxış üçün şəraitin yaradılması üçün tərəfdaşlıqların formalaşmasına imkan verir.

NƏTİCƏ

Tədqiqatı yekunlaşdıraraq dissertasiya işində aşağıdakı əsas elmi nəticələr əldə olunmuş, elmi-təcrübi əhəmiyyətli təklif və tövsiyələr irəli sürülmüşdür:

1. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun bərpası proqramı iqtisadi artımın aktivləşdirilməsinə, xarici investisiyaların cəlb edilməsinə və davamlı inkişafa yönəldilməlidir. Ağdam Sənaye Kompleksi və “Araz İqtisadi Vadisi” sənaye zonası kimi ixtisaslaşmış istehsal ərazilərinin formalaşdırılması, regionun bərpasında mərkəzi yer tutur və onun qlobal iqtisadiyyata inteqrasiyasına kömək edəcəkdir.

2. Dövlət qurumları ilə özəl biznes sektoru arasında investisiya sahəsində tərəfdaşlığın inkişafı bu ərazilərin transformasiyasında və

onların gələcək inkişafı üçün möhkəm təməlin yaradılmasında əsas rol oynayacaqdır. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun iqtisadi infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi, o cümlədən nəqliyyat şəbəkələrinin və enerji sistemlərinin modernləşdirilməsi mühüm prioritet məqsəd olmalıdır.

3. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında bərpa olunan enerji mənbələrinin müasir şəbəkə infrastrukturu ilə inteqrasiyası təmin edilməlidir.Bu işğaldan azad edilmiş ərazilərdə enerji təhlükəsizliyini artıracaq və ekoloji cəhətdən davamlılığa yönəlmiş investorları cəlb edəcəkdir. Yaşıl energetikanın prioritet inkişafı Azərbaycana Qarabağ və Şərqi Zəngəzuru davamlı inkişaf sahəsində lider kimi təqdim etməyə imkan verəcəkdir, dekarbonizasiya üzrə qlobal trendlərə uyğunlaşacaq və uzunmüddətli iqtisadi dayanıqlılığı təmin edəcəkdir.

4. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarının kənd əraziləri üçün perspektivli istiqamət olaraq evlərin və müəssisələrin damlarında günəş panelləri kimi paylanmış günəş sistemləri tətbiq edilməlidir.

5. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında kənd təsərrüfatı, o cümlədən də heyvandarlıqda innovasiya siyasəti həyata keçirilməlidir. Bu əsasdan ölkənin ərzaq təhlükəsizliyini təmin edən və Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında əhəmiyyətli aqrar potensialı sayəsində investisiya cəlbediciliyini artırmaq mümkündür.

6. Yerli və xarici iqtisadçıların fikirlərini təhlil edərək müəyyən etdik ki, regional iqtisadiyyatın investisiya cəlbediciliyi regionun, sahənin və müəssisənin şəxsi və cəlb edilmiş resurslardan istifadə səmərəliliyindən asılıdır. Bu əsasda, özünü inkişaf, rəqabət qabiliyyəti və şəxsi və ya borc kapitalının gəlirliliyini artırmaq imkanlarını müəyyən etmək mümkündür. İnvestisiya cəlbediciliyi müəyyən təsərrüfat subyektinə investisiyaların məqsədəuyğunluğu ilə bağlı yaranan siyasi, sosial-iqtisadi, maliyyə və idarəetmə münasibətlərinin sistemindən ibarətdir.

7. Azərbaycan – öz investisiya cəlbediciliyini artırmaq üçün müasir yanaşmalardan istifadə edən ölkədir. Lakin bütün yanaşmalar sistemik xarakterə malik deyil, onların tətbiqi hər yerdə həyata keçirilmir, inkişaf templəri isə kifayət qədər yüksək deyil. Bu müasir geosiyasət və iqtisadiyyat gerçəkliklərində ciddi risk amilidir. Hakimiyyət

orqanlarının investisiya cəlbediciliyini artırmalı olan regional siyasətinin formalaşdırılması investorların maraqları və onlar üçün vacib olan meyarlar nəzərə alınmaqla baş verməlidir. Müsbət nəticələrə yalnız dialoq və birgə fəaliyyətin həyata keçirilməsi yolu ilə nail oluna bilər.

8. Azərbaycanın enerji strategiyası ölkənin gələcəkdə daha güclü bir enerji mərkəzi olmasına zəmin yaradır. Ekoloji cəhətdən təmiz enerji istehsalı, Azərbaycanın 2050-ci ilədək sıfır karbon izinə nail olma hədəfini dəstəkləyir. Bu proses, Azərbaycanı regional və qlobal miqyasda daha önəmli bir oyunçu halına gətirməklə yanaşı, müasir enerji dövrünün tələblərinə uyğun bir ölkə olmasına kömək edir.

9. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında kənd təsərrüfatının müasirləşməsi bu sektorun uzunmüddətli uğurunu təmin edəcəkdir. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında ətraf mühit problemləri, iqtisadi rifahı və sosial inkişafı təmin edən bu hərtərəfli yanaşma müvafiq sektorda bərabər inkişafa nail olmaq üçün vacibdir. Bu elementlərin uğurlu inteqrasiyası region üçün çiçəklənən kənd təsərrüfatı sektorunun təməli üzərində qurulmuş firavan və davamlı gələcəyə yol aça bilər.

10. Təbii sərvətlər, mədəni irs, dövlət dəstəyi və fəal təşviqatın məcmusu Kəlbəcər-Laçın və Yuxarı Qarabağ rayonlarının məşhur turizm mərkəzlərinə çevrilməsi üçün möhkəm zəmin yaradır. Bu ərazilər tarixi kəşflərdən tutmuş mənzərəli təbiətdə aktiv istirahətə qədər nadir turistik təcrübələr axtaran səyahətçiləri cəlb etmək üçün bütün zəruri amillərə malikdir.

11. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında investisiya cəlbediciliyinin daha da gücləndirilməsi üçün investorların fəaliyyətini çətinləşdirə biləcək inzibati maneələr minimuma endirilməlidir. Şirkətlərin qeydiyyatı, tikinti icazələrinin alınması və digər tənzimləyici proseslərlə bağlı prosedurların sadələşdirilməsi layihələrin həyata keçirilməsini sürətləndirir. Bundan əlavə, dövlət proqramları və ya xarici kapitalın cəlb edilməsi, məsələn, istiqrazların buraxılması və ya kreditlər vasitəsilə maliyyələşdirilən infrastruktur investisiyaları müəssisələrin səmərəli fəaliyyəti və onların əməliyyat xərclərinin optimallaşdırılması üçün baza yarada bilər.

12. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında

investisiyalarin səmərəli idarə edilməsi üçün indikatorlar sistemini qruplaşdırarkən müxtəlif əsas tələbləri nəzərə almaq zəruridir. Bu indikatorlar ilə investisiya obyekti arasında məntiqi əlaqə qurulmalı, obyektivlik və elmi əsaslandırma təmin edilməli, hesablamalar aydın və müəyyən dərəcədə sadə olmalıdır. Nəticələrin ikili şərh olunma ehtimalı aradan qaldırılmalıdır.

13. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonları Azərbaycanın aparıcı turizm istiqamətlərindən birinə çevrilə bilər. Bunun üçün nəqliyyat şəbəkəsinin modernləşdirilməsi davam etdirilməli, otel sektoru inkişaf etdirilməli və personal beynəlxalq xidmət standartlarına uyğun təlim keçməlidir. Beynəlxalq əməkdaşlığın gücləndirilməsi və qlobal turizm sərgilərində iştirak daha çox xarici qonağın cəlb edilməsinə kömək edəcək.

14. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur aqrar-sənaye assosiasiyasının inkişafı siyasətini hazırlayarkən investisiya fəaliyyətinin dalğavari xarakterini və iri beynəlxalq şirkətlərin regional bazara daxil olmasını nəzərə almaqla, beynəlxalq istehlakçılara və daxili bazara yönəldilməlidir.

15. Gələcəkdə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bələdiyyələri arasında investisiyaların bölgüsündə mümkün olan qeyri-mütənasiblikləri bu iqtisadi rayonlarda investisiyaların cəlb edilməsi və büdcə vəsaitlərinin yenidən bölüşdürülməsi sahəsində müəssisələrin daha səmərəli işləməsi ilə aradan qaldırmaq olar. Bundan əlavə, Qarabağda və Şərqi Zəngəzurda orqanik məhsulların istehsalı və emal güclərinin inkişafı potensialından daha fəal istifadə etmək lazımdır.

16. Bələdiyyələrdə investisiya fəallığının uğurla stimullaşdırılması üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına və kapital qoyuluşları üçün onların cəlbediciliyinin artırılmasına diqqət yetirilməlidir. İnvestisiya cəlbediciliyinin öyrənilməsində əsas diqqət aşağıdakı aspektlərə yönəldilməlidir:

- İqtisadi, ekoloji, infrastruktur, demoqrafik və resurs amilləri daxil olmaqla investisiya mühitini müəyyənləşdirən determinantlar;
- Kapital qoyuluşu obyektlərinin xüsusiyyətləri, o cümlədən onların maliyyə göstəriciləri, texnoloji təchizatı, həmçinin idarəetmə proseslərinin, marketinq yanaşmalarının və infrastruktur bazasının inkişafı.

17. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bələdiyyələrinin investisiya cəlbediciliyinin qiymətləndirilməsi üçün reytinq metodikalarından istifadə onların qarşılıqlı əlaqələrini nəzərə alaraq əsas göstəriciləri səmərəli təhlil etməyə imkan verir. Daha dərindən təhlil üçün xarici şərtləri və amillərin dinamikasını nəzərə alan analitik alətlərin təkmilləşdirilməsi tövsiyə olunur. Prioritet strategiyalardan biri regionun resurslar, infrastruktur, kadrlar və risklər haqqında hərtərəfli məlumat təqdim edən investisiya portfelinin hazırlanmasıdır. Belə bir sənəd investisiya prosesinin şəffaflığını artıra bilər və kapitalın cəlb edilməsinə kömək edərək investorların etimadını möhkəmləndirə bilər.

Dissertasiya işinin əsas məzmunu aşağıdakı elmi əsərlərdə əks olunmuşdur:

1. Mahmudov P.A. İnvestisiya cəlbediciliyinin kateqoriyası və onun müasir məzmunu // – Bakı: "Kooperasiya" elmi-praktiki jurnal, – 2024, № 1 (72). – s. 71-77.
2. Mahmudov P.A. İşğaldan azad edilmiş ərazilərə xarici investisiyaların cəlb edilməsi potensialı // – Bakı: "Tikintinin iqtisadiyyatı və menecment" elmi-praktiki jurnal, – 2024, № 3. – s. 167-174.
3. Mahmudov P.A. İnvestisiya cəlbediciliyinə nəzəri baxışlar // – Bakı: Qərbi Kaspi Universiteti, Elmi Xəbərlər: İctimai və Texniki elmlər seriyası, – 2024. № 3 (14). – s. 141-150.
4. Mahmudov P.A. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə xarici investisiyaların rolu // – Gəncə: Zəfər gününə həsr olunmuş "İnnovativ ekosistemlərin inkişafında universitetlərin rolu" mövzusunda respublika elmi-praktik konfransı, – 5-6 noyabr 2024. – s. 267-269.
5. Mahmudov P.A. Azad olunmuş ərazilərdə yaşıl enerji sahəsindəki investisiyaların təhlili və onların inkişaf potensialı // – Bakı: "Kooperasiya" elmi-praktiki jurnal, – 2025. № 2 (77). – s. 36-45
6. Махмудов П.А. Кластеры как инструмент инвестиционной привлекательности Карабаха и Восточного Зангезура // – Москва: Конкурентоспособность в глобальном мире: экономика, наука, технологии, – 2025. № 7 (1). – s. 78-81

7. Махмудов П.А. Некоторые аспекты комплексной оценки инвестиционной привлекательности // – Тольятти: Развитие инновационной экосистемы российской федерации на основе процессов импортоопережения в технологических инновациях для отраслей экономики, сборник научных статей международной научно-практической конференции, – 17.04.2025. – s. 314-318

8. Mahmudov P.A. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə investisiya fəaliyyəti // – Bakı: Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 101-ci ildönümünə həsr olunmuş “Azərbaycanda ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasında Ümummilli Lider Heydər Əliyevin rolu” mövzusunda respublika elmi-praktiki konfrans, – 15 may 2024. – s. 221-225.

9. Mahmudov P.A. İşğaldan azad edilmiş ərazilərin iqtisadi inkişafında investisiya cəlbediciliyinin artırılması yolları // – Bakı: ENECO, Enerji İqtisadiyyatı Mərkəzinin xəbərləri, – 2025. № 03. – s. 79-86

Dissertasiyanın müdafiəsi 24 iyun 2026-cı il tarixdə, saat 16^{00}-da Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən FD 2.46 Dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcək.

Ünvan: AZ1106, Azərbaycan Respublikası, Bakı şəh., Nərimanov ray., Nəcəf Nərimanov küç., 93.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferatın elektron versiyaları Azərbaycan Kooperasiya Universitetinin (www.aku.edu.az) rəsmi internet saytında yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat 23 may 2026-cı il tarixində zəruri ünvanlara göndərilmişdir.

Çapa imzalanıb: 22.05.2026

Kağızın formatı: 60 x 84 1/16

Həcm: 46512 işarə

Tiraj: 100